

Irena Kužnik

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

Srbija

irenakuznik@gmail.com

Jeziци u kontaktu: status srpskog jezika u Sloveniji i slovenačkog jezika u Srbiji

– *komentarisan bibliografija* –

1. Uvod

Sam koncept jezika u kontaktu implicira lingvističku pojavu u društvenom kontekstu, odnosno odraz društvene interakcije na jezičku strukturu (Filipović 2009, 91). Imajući u vidu brojne istorijske, političke, društvene i kulturne okolnosti na teritoriji nekadašnje Jugoslavije u prethodnih dvadesetak godina, koje su, između ostalog, sa sobom donele i nastanak novih država i jezika, može se zaključiti da je ova pojava njihov logičan sled.

U nastavku sledi izbor kometarisane bibliografije na temu kontakta između srpskog i slovenačkog jezika, u kojoj se najpre predstavljaju okolnosti i uticaji koji su doveli do sadašnje jezičke situacije na našim prostorima, zatim se opisuje status srpskog jezika u Sloveniji i status slovenačkog u Srbiji, a u tom se kontekstu razmatraju i sociolingvistički koncepti poput jezičkog identiteta, jezičke ideologije i trenutno jedinog primera zamene jezika južnoslovenske jezičke grupe na Balkanu, kao i stvaranja novog kulturološko-jezičkog fenomena na teritoriji Slovenije, koji se može svrstati u neku vrstu sociolekta ili idiolekta, a direktna je posledica kontakta ovih dvaju jezika.

2. Okolnosti i uticaji

Raspadom bivše zajedničke države 1991. godine u svim novostvorenim državama nastupio je period burnih socijalnih i političkih promena, koje su uticale i na promenu statusa i percepcije pojedinačnih nacionalnih jezika. Imajući u vidu da se jezik oduvek povezivao sa jačanjem svesti o nacionalnom identitetu, nije iznenađujuće to što su tadašnje političke prilike u prvi plan stavile isticanje trojstva „jedna država – jedna nacija – jedan jezik“ i potrebe da svaka država formirana raspadom bivše Jugoslavije ima sopstveni jezik. Takva ideologija je dovela do toga da nekad Ustavom ravnopravni jezici bivše zajedničke države sada imaju statuse manjinskih, odnosno stranih jezika u pojedinačnim državama na nekadašnjem zajedničkom prostoru.

Petrović, Jelena. 2009. Jezička politika i ideologija jugoslovenstva u (među)ratnom periodu. *Monitor ISH – Revija za humanistične in društvene znanosti*, god.11: 35–54. Dostupno na: <http://www.dlib.si/results/?pageSize=25&fyear=2009&query=%27rele%253dMonitor%2bISH%27>. (Veb stranici pristupljeno: 20. avgusta 2016).

U ovom članku se analizira jezička politika na (post)jugoslovenskom prostoru sa stanovišta istorijskog razvoja. Razvija se ideja da jezička zajednica stvara odnos prema jeziku po simboličkim (etno) nacionalnim obrascima, koji se u istoriji vode kao osnovne državotvorne vrednosti. Ovakav arbitrarni odnos prema jeziku i jezičkoj zajednici nameće (etno)nacionalne jezičke politike, kao i jedinstvene i (etno)nacionalno „čiste“ teritorijalne i simboličke vrednosti. Kroz tri odeljka u kojima se govori o razvoju zajedničkog jezika u predjugoslovenskoj fazi, zatim o radu na stvaranju jedinstvenog nacionalnog jezika u međuratnom periodu, i konačno o vezi jezik – identitet – ideologija, autorka nam argumentovano ukazuje na zavisnost jezika od društvenih, političkih i privrednih prilika. Kako je istaknuto u radu, oblikovanje i promene jezičkog identiteta su na području bivše Jugoslavije tokom 20. veka bile obeležene suprotstavljenim državnim politikama i ideologijama u (među)ratnim periodima, što se naročito odražavalo na promenljive jezičke politike, koje su datu jezičku zajednicu (komunikativnu i lingvističku) pokušale da uklope u jedinstvenu i isključivu (etno/nad)nacionalnu teritorijalnu i simboličku matricu, najpre u procesu stvaranja (unifikacije), a zatim i razdvajanja (diversifikacije) zajedničkog „javnog“

jezika, koji je u svim tim procesima, prema mišljenju autorke, ostao „zaglavljen“ negde između.

Tollefson, James W. 2002. The language debates: Preparing for the war in Yugoslavia, 1980–1991. *International Journal of the Sociology of Language* 154: 65–82.

Kroz istorijski pregled događaja i okolnosti koji su prethodili raspadu Jugoslavije, kao i direktno i indirektno uticali na njega, autor razmatra važnost uloge sociolingvisti i stručnjaka iz oblasti društvenih nauka u oblikovanju javnog mnjenja i stavova prema jeziku. Posebno ističe uključenost lingvista iz Slovenije i Srbije u javne debate o nacionalizmu, nacionalnom identitetu i formiranju država u godinama neposredno pred izbijanje rata u Jugoslaviji. Opisujući pozadinu rasprava o promovisanju maternjeg jezika iniciranih 80-ih godina prošlog veka, autor smatra da je njihov nastanak bio odgovor na jezičke politike iz Titovog vremena koje su služile za rešavanje etnolingvističkog diverziteta zajedničke države, pri čemu upozorava da u nekim slučajevima takve jezičke politike predstavljaju samo deo društvenih i političkih agendi u čijem središtu nisu toliko ljudska i manjinska prava koliko politička borba za prevlast. Iako je Ustavom iz 1974. godine garantovana ravnopravnost „svih naroda i narodnosti“, postojala je nejednakost u primeni etnolingvističkih prava upravo zbog njihovog vezivanja za teritoriju, ali je ipak taj decentralizovani sistem pluralizma dobro funkcionisao kao instrument za upravljanje jezičkim konfliktom sve do Titove smrti. Činiocem koji je izazvao uspon srpskog nacionalizma autor smatra Memorandum SANU iz 1986. godine, čiji je glavni zagovornik bio istaknuti lingvista Pavle Ivić, a kojim su se decentralizam i pluralizam videli kao uzroci ekonomske i političke krize u tada još uvek jedinstvenoj državi, i težilo se centralizmu i manjoj Jugoslaviji sa jakim srpskim centrom. Slovenački odgovor, čiji su zagovornici bili lingvisti Toporišič i Gjurin, zastupao je ideju konfederacije, ili raspada sa težnjom ka nezavisnosti Slovenije. U zaključku autor navodi da iako su slovenački i srpski lingvisti imali različite uloge, one su bile i komplementarne, zato što su doprinele okončanju ideologije pluralizma, i posebno ističe da se ne sme potceniti sociopolitička uloga lingvista u raspravama o etnolingvističkom nacionalizmu.

Požgaj Hadži, Vesna, Tatjana Balažić Bulc, Vojko Gorjanc (ur.) 2009. *Med politiko in stvarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Zbirka Kulturna Sožitja (315

str.). Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Ova monografija se fokusira na odnos prema jezicima u Sloveniji i u drugim državama bivše Jugoslavije nakon 1990. godine. Posle raspada bivše zajedničke države 1991. godine, u Sloveniji je, a i u drugim novostvorenim državama, nastupio period burnih socijalnih i političkih promena koje su uticale i na promenu statusa i percepcije pojedinačnih nacionalnih jezika. Odnos prema sopstvenom jeziku, njegovim varijetetima i stranim jezicima počeo je da se uspostavlja praktično od početka, naročito što se tiče jezika bivše zajedničke države, i to je ono što autori radova žele da naučno objasne. Ključna su tri vidika, odnosno stanovišta, u skladu sa kojima je knjiga podeljena na tri tematska područja: 1) jezička situacija u novonastalim državama bivše Jugoslavije, 2) status jezičkih varijanti u okviru prvih jezika, i 3) status stranih i drugih jezika. Monografija je napisana tako da bude dostupna i prilagođena svima, od jezičkih stručnjaka do studenata, a istovremeno može poslužiti i kao bogat izvor informacija za širu javnost, koja bi želela da bolje upozna i razume današnje jezičko i kulturno stanje u novonastalim državama bivše Jugoslavije.

Požgaj Hadži, Vesna i Tatjana Balažic Bulc. 2013. „Jezik in moč v spremenjenih družbeno-političnih okoliščinah“. U *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, Simpozij *Obdobja 32*, ur. Andreja Žele, 335–341. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Koristeći metodologiju kritičke sociolingvistike, koju prvenstveno zanimaju odnosi društvene moći, autorke u ovom radu predstavljaju odnos između jezika i politike na primeru srpskohrvatskog i njegovih jezika naslednika. Objasnjavaju se da jezička politika uključuje postupke kojima neko društvo vrši uticaj na jezik, dok pod uslovima u kojima se menjaju društveno-političke okolnosti taj uticaj može da preraste u kontaminaciju jezika različitim političkim ideologijama. Imajući u vidu da je svako delovanje jezičke politike zapravo delovanje politike, autorke pokušavaju da odgonetnu na koji su način odnosi društvene moći uticali na jezičko-političke odluke, i obrnuto – kako su te odluke menjale odnose društvene moći na prostoru novostvorenih država nekadašnje Jugoslavije, a posebno na primeru planiranja statusa i korpusa novonastalih standarda (bosanskog, crnogorskog, hrvatskog i srpskog), zasnovanih na novoštokavskom narečju. Ključni deo rada su ilustracije triju primera

u kojima je politika zašla u područje jezičke standardizacije u novim društveno-političkim prilikama, a to su: promena pravopisnih pravila, promena gramatičkih struktura („preko noći“ – kako ističu autorke) i promena imena jezika, gde autorke postavljaju pitanje da li je taj potez temeljno pravo ili neustavni potez. Autorke iznose zaključni stav da lingvisti nikada ne bi smeli da dopuste da jezik postane sredstvo za manipulaciju, odnosno instrument neke političke i/ili ideološke opcije.

3. Srpski jezik u Sloveniji

Status srpskog jezika u Sloveniji nije ustavno-pravno regulisan, jer Srbi (još uvek) nisu priznati kao nacionalna manjina u ovoj zemlji, te tako srpski jezik nema status manjinskog već stranog. Tečajeve srpskog jezika je zvanično moguće pohađati u organizaciji Srpskog kulturnog centra „Danilo Kiš“ u Ljubljani, koji je 2010. godine pokrenuo i projekat besplatne dopunske nastave na srpskom jeziku za decu srpskog porekla. Pored toga, srpski se izučava i na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, u okviru Katedre za slavistiku, na Odseku za hrvatski, srpski i makedonski jezik sa književnostima.

Raduški, Nada. 2011. Srbi kao nova nacionalna manjina u postjugoslovenskim državama. *Sociologija* 53 : 417–432. Beograd: Institut društvenih nauka.

U kontekstu multietničnosti i multikulturalnosti današnjeg sveta, autorka na samom početku rada primećuje kako se raspad bivše SFRJ podudario sa društveno-ekonomskim i političkim promenama u Istočnoj Evropi, koje su takođe rezultirale nastankom novih država, nacija i jezika. Kulturna i etnička raznolikost novonastalih država sve više u prvi plan interesovanja naučne i šire društvene javnosti stavlja rešavanje položaja nacionalnih manjina, a zaštita manjinskih prava je, kako ističe autorka, jedan od ključnih instrumenata Evropske unije koji služi za ispitivanje stabilnosti i podobnosti zemalja-kandidata za pristup EU. Opisujući heterogenu strukturu stanovništva bivše SFRJ, autorka tvrdi da je upravo ta nacionalna, verska, kulturna i jezička različitost predstavljala prepreku bržoj demokratizaciji postjugoslovenskih država, jer je, pored individualnih prava, bilo potrebno poštovati i određena kolektivna prava. U nastavku rada dati su statistički podaci i opis položaja Srba kao nacionalne manjine u Sloveniji, Hrvatskoj, Makedoniji i Crnoj Gori. Iako mnoge države u svojim proevropskim težnjama nastoje da osiguraju prava manjina, autorka ipak skreće pažnju da je neophodno voditi

računa kako o pravima manjina tako i o interesima matične države, kao i države u kojoj se manjina nalazi. U zaključku se navodi da srpska nacionalna manjina u državama bivše SFRJ mnogo bolje stoji formalno-pravno u odnosu na ono što je njen stvarni položaj. Tako, ustavni i zakonski položaj Srba kao nacionalne manjine u Hrvatskoj i Makedoniji jeste regulisan u skladu sa međunarodnim standardima, ali su u praksi Srbi suočeni sa asimilacijom, dok je njihov status u Sloveniji i Crnoj Gori prilično nedefinisan.

Petrović, Tanja. 2008. *Ni tamo, ni 'vamo. Srbi u Beloj Krajini i njihova jezička ideologija u procesu zamene jezika*. Beograd: Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti.

Knjiga, čiju osnovu predstavlja doktorska disertacija autorke, predstavlja opsežno i jedinstveno delo specifične tematike, o kojoj trenutno ne postoji mnogo radova, a čiji je doprinos u naučnim krugovima izuzetno značajan. Podeljena je u deset poglavlja, pri čemu su prva dva uvodna, i u njima je, između ostalog, data naučno-metodološka pozadina, podaci o Srbima u Beloj Krajini, kao i opis lingvističke situacije kao terena na kojem dolazi do postepene zamene srpskog jezika slovenačkim. U trećem i četvrtom poglavlju razmatra se lingvistička praksa zajednice koja prolazi kroz proces zamene jezika, sa tipičnim karakteristikama poput prelaženja iz jednog jezika u drugi i mešanja kodova, i to u kontekstu jezičke ideologije kao produkta tenzije između lokalnog i nacionalnog identiteta. Autorka u petom poglavlju počinje da se detaljnije bavi centralnim ideloškim pojmovima, i to na planu nacionalnog, da bi ih u šestom poglavlju stavila u lokalne okvire. Sedmo poglavlje predstavlja analizu jezičkih fenomena koji se javljaju u produkciji diskursa, prvenstveno sa metapragmatičke i refleksivne strane upotrebe jezika od strane govornika. Osmo i deveto poglavlje sadrže opise konkretnih manifestacija povezanosti jezičke ideologije i upotrebe jezika, i to kroz ideološke funkcije upravnog i neupravnog govora, odnosno – kroz povezanost uloge informatora i upotrebe određenih jezičkih sredstava u cilju isticanja društvenog statusa. U desetom poglavlju se razmatra društvena uslovljenost zamene jezika, s jedne strane, i implikacije koje proces zamene jezika ima na društvene zajednice, s druge strane. Autorka zaključuje da su rezultati dobijeni istraživanjem zamene jezika značajni iz perspektive jezičke ideologije, jer mogu doprineti boljem razumevanju teorijske problematike lingvističke antropologije.

Petrović, Tanja. 2006. Med lokalnim in nacionalnim: Srbi v Beli Krajini in njihova jezikovna identiteta. *Jezik in slovstvo* 51 (3/4) : 37–55. Ljubljana: ZRC SAZU.

U ovom članku autorka pristupa problematici zamene jezika kod Srba u Beloj Krajini iz perspektive jezičke ideologije, sa naglaskom na sâm jezik kao jedan od osnovnih činilaca individualnog i grupnog identiteta. Radi se o potomcima Uskoka u četiri sela u blizini granice sa Hrvatskom (Marindol, Bojanci, Milići, Paunovići), koji su skoro pet vekova uspevali da odole političkim i društvenim prilikama i sačuvaju svoj maternji jezik – čak sve do perioda posle Drugog svetskog rata, kada kod njih počinje intenzivniji proces zamene srpskog „prestižnijim“ slovenačkim. Kroz analizu karakteristika jezičke prakse pripadnika srpske zajednice u Beloj Krajini pokazuje se kako jezička ideologija, koja dominira u savremenim nacionalnim evropskim državama, u kojima je standardni, državni jezik najprestižnije sredstvo sporazumevanja, a jednojezičnost se shvata kao jedino prirodno i poželjno stanje, ostavlja duboke tragove na stavove govornika prema jeziku, a samim tim i na njihovu komunikacionu strategiju, što posebno važi za govornike manjinskih i nestandardizovanih jezika. U tom kontekstu se zamena jezika može shvatiti kao jedna od manifestacija procesa u kome lokalna zajednica postaje deo većih nacionalnih društvenih struktura. Autorka zaključuje tvrdnjom da ulazak Slovenije u EU nije suštinski uticao na jezičku situaciju i smer zamene jezika kod Srba u Beloj Krajini (što važi i za druge lokalne jezičke grupe u državama članicama EU), a zato što, po njenom mišljenju, u EU i dalje dominira ideologija standardnih jezika, bez obzira na njeno institucionalizovano usmerenje ka nadnacionalnim vrednostima.

4. Slovenački jezik u Srbiji

Slovinci su u Srbiji zakonom priznati kao nacionalna manjina, koja od 2010. godine ima svoj Nacionalni savet. Slovenački jezik se zvanično može učiti na Filološkom fakultetu u Beogradu, u okviru Katedre za opštu lingvistiku, na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, kao i u brojnim društvima Slovenaca u Srbiji.

Đukanović, Maja. 2011. „Domestic or foreign? (the Slovenian language in light of the Bologna Reform Process at the University of Belgrade)“. U *Challenges for Foreign Philologies. Part 1: The Bologna Process and New Curricula*, ur. A. Bedkowska-

Kopczyk, Lj. Šarić, L. Pavera, 109–113. Bielsko-Biała: Akademia Techniczno Humanistyczna w Bielsku-Białej.

Autorka nas upoznaje sa istorijom učenja slovenačkog jezika na Univerzitetu u Beogradu, kao i sa njegovim razvojem, počev od prvog kursa slovenačkog jezika održanog 1907. godine u Velikoj školi u Beogradu. Tokom godina se njegov status menjao pod uticajem društveno-političkih prilika. Posle Drugog svetskog rata, nastavni program Univerziteta u Beogradu predvideo je nastavu slovenačkog jezika u okviru Katedre za srpskohrvatski jezik i južnoslovenske književnosti, ali samo u formi jednogodišnjeg tečaja, i ta se politika od 1947. godine primenivala i u narednim godinama. U okviru ove Katedre se u nastavi slovenačkog insistiralo na pasivnom usvajanju znanja: fokus je bio na gramatičkim strukturama i pravilima, a ne na usvajanju „živog“ jezika. Međutim, raspad Jugoslavije i nalet slovenačkih kompanija na srpsko tržište su, kako tvrdi autorka, imali veoma pozitivan uticaj na status slovenačkog jezika na Univerzitetu, jer su interesovanje za ovaj jezik, kao i potreba za profesorima i predavacima naglo porasli. Implementiranjem Bolonjske deklaracije, a i ličnim zalaganjem autorke, slovenački konačno postaje priznat kao strani jezik, i time prestaje njegov status izbornog kursa u okviru studija maternjeg jezika. Od akademske 2006/2007. godine, nastava slovenačkog jezika se održava prema najsavremenijim metodama, i to do nivoa C1 prema Zajedničkom evropskom referentnom okviru za jezike. Nastavni plan i program, didaktičke metode i nastavno gradivo organizuju se i koriste u saradnji sa Centrom za slovenački kao drugi i strani jezik, koji deluje u okviru Katedre za slovenački jezik na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Ljubljani.

Đukanović, Maja. 2007. „Ko, gde, kada, kako i zašto treba da uči slovenački“. U *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti : zbornik radova*, ur. Julijana Vučo, 385–390. Beograd: Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine.

Kroz istorijat učenja slovenačkog jezika, predavača i nastavnih materijala, postavljanjem paralela sa društvenim i privrednim prilikama i njihovim uticajem na njegov razvoj, kao i isticanjem porasta interesovanja za poznavanje ovog jezika u 21. veku, autorka daje argumentovane odgovore na pitanja postavljena u naslovu rada. Na prvo pitanje iz naslova – po mišljenju autorke – odgovor su dali studenti, i to ne samo studenti Filološkog fakulteta koji su ga učili u okviru studija južnoslovenskih, ali i drugih jezika, već i studenti drugih fakulteta u Beogradu, koji su čak fakultativno pohađali ča-

sove slovenačkog jezika, prepoznajući zahteve savremenog prevodilačkog i profesorskog tržišta rada. Pitanja „kada“ i „zašto“ autorka objašnjava stogodišnjom tradicijom izučavanja slovenačkog jezika na Univerzitetu u Beogradu i jasnim potrebama savremenog tržišta za prevodiocima ovog profila, koji su zapravo i nametnuli potrebu za uvođenjem studija slovenačkog jezika. Značajni faktori su svakako i ulazak Slovenije u EU i njena stabilno dobra ekonomska situacija, koji su otvorili mnoge mogućnosti i potrebe za razvojem učenja ovog jezika kao drugog/stranog. Zainteresovani za učenje slovenačkog mogu se podeliti na dve osnovne grupe – na one koji slovenački uče zbog zaposlenja/preseljenja i na prevodioce. Bogata literatura iz oblasti usvajanja slovenačkog kao drugog/stranog jezika, priručnici namenjeni govornicima srpskog jezika, kao i velike mogućnosti razmene studenata u okviru reformisanih studija, omogućavaju da sadašnji i budući studenti ovog jezika, koji se izučava u okviru Katedre za opštu lingvistiku, postanu vrsni stručnjaci u svojoj profesionalnoj oblasti, što je i jedna od autorkinih težnji.

Filipović, Jelena. 2011. „Srpski kao jezik obrazovanja u obrazovanju nacionalnih manjina u Srbiji“. U *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, ur.Vesna Krajišnik, 351–364. Beograd : Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik.

U ovom radu se razmatraju uloga i položaj srpskog kao jezika obrazovanja, kao i L2, uopšte, u zajednicama nacionalnih manjina u Srbiji. Iskazana je pretpostavka da program obrazovanja na jezicima manjina u Srbiji, na nivoima višim od osnovnoškolskog, vodi ka minimalnom razvoju kompetencija ovih učenika koje se tiču srpskog jezika, čime se oni mogu identifikovati kao grupacije koje odlikuje visok rizik od akademskog neuspeha. Autorka smatra da bi tim učenicima trebalo omogućiti da u potpunosti ostvare svoje akademske potencijale, za šta je neophodno da se svi učesnici u obrazovnom procesu – počev od samih učenika, preko nastavnika i kreatora obrazovnih politika, pa sve do obrazovnih institucija i na lokalnom i na državnom nivou – posvete zadovoljenju njihovih obrazovnih potreba. Dat je i regulativni okvir iz kojeg se, uz poređenje sa *de facto* stanjem u našoj zemlji, može zaključiti da obrazovna jezička politika u Srbiji samo deklarativno podržava razvoj bilingvizma i *de iure* afirmiše obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina. U odeljku o Evropskom jezičkom portfoliju objašnjavaju se ključni principi *Plateforme resursa i referenci za plurilingvalno i plurikulturno obrazovanje* Saveta Evrope, zasnovani na konceptu aditivnog bilingvizma/

plurilingvizma. Ovaj koncept podržava i autorka, ističući da bi svaki dokument kojim se uređuje obrazovna politika trebalo da prepozna i uključi i prostor za učenje i nastavu jezika kroz sledeće stavke: 1) nastava većinskog jezika kao jezika obrazovanja, 2) nastava jezika obrazovanja manjinskih jezika kroz druge obrazovne predmete, i 3) nastava stranih jezika.

Vučo, Julijana. 2014. *Manjinski jezici u obrazovnom sistemu Srbije*. Dostupno na: <http://www.scribd.com/doc/196515251/J-Vu%C4%8Do-Manjinski-jezici-u-obrazovnom-sistemu-Srbije>. (Veb stranici pristupljeno: 27. avgusta 2016).

U ovom članku su opisani oblici nastave za nacionalne manjine u našoj zemlji, mogućnosti školovanja na maternjem jeziku za pripadnike manjinskih zajednica, kao i pravni okvir koji ih reguliše. Najpre su dati podaci o nacionalnoj strukturi Srbije, gde od prikazanih 28 nacionalnih zajednica, čitavih 13 ima mogućnost nekog od oblika školovanja. U odeljku o pravu na obrazovanje tumači se pravna regulativa Srbije, kao i njena usklađenost sa Evropskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima, a navedena je i institucionalna podrška, kako u Srbiji tako i u Evropi. U nastavku rada dat je detaljan opis tri oblika nastave za pripadnike nacionalnih manjina, i to: na maternjem jeziku, dvojezična nastava i nastava na srpskom, sa izbornim predmetom „Maternji jezik sa elementima nacionalne kulture“ – svaki sa prednostima i nedostacima. Poseban odeljak posvećen je ilustraciji problema koji se javljaju kod određenih manjinskih grupa (konkretno – kod osam zajednica), pri čemu se ističe da je njihov najčešći uzrok nedostatak unutrašnjeg jedinstva zajednice, neusaglašenost stavova, nerazvijena tolerancija i nejasni obrazovni ciljevi. U poslednjem odeljku autorka ističe značaj kvalitetnog obrazovanja, postavljenog kao prioritetni strateški cilj od strane UNESCO-a, kao i činjenicu da bi jezičke politike u Srbiji trebalo da budu harmonizovane sa savremenim tendencijama i evropskim politikama višejezičnosti i mobilnosti, sa naglaskom na razmeni saznanja i stvaranju multikulturalnog stava. Autorka zaključuje da je, uz mnogobrojne uticaje, ipak ključno postojanje velikog raskoraka između onoga što je pravno ispravno, ali zapravo u praksi neostvarivo, i onoga što je konkretno i realno stanje u Srbiji, a to je da jezičke politike imaju slabu podršku države i da je neophodno uključivanje kako pojedinaca i zajednica, tako i svih institucija koji deluju u okviru obrazovnog sistema.

5. Sociolekt imigranata bivše Jugoslavije u Sloveniji

Direktna posledica intenzivnog jezičkog kontakta usled velikog broja imigranata iz bivših jugoslovenskih republika u Sloveniji jeste sociolekt koji predstavlja mešavinu srpskohrvatskog i slovenačkog jezika. Pogrdno nazvan *čefurščina*, većinom je negativno vrednovan i korišćen da označi govor prve i druge generacije doseljenika u Sloveniju, pa čak i onih sa slabijim obrazovanjem, ali u današnje vreme, pod sve većim kulturnim uticajem (posebno kroz muziku i popularnu književnost), sve više dobija i pozitivnu konotaciju.

Đukanović, Maja. 2014. Jezici u kontaktu: stvaranje novog idioma. *Srpski jezik: 561–567. Beograd : Filološki fakultet.*

U ovom radu se autorka bavi analizom procesa nastajanja savremene urbane leksike, koja se u slovenačkom jeziku stvara tokom poslednjih dvadesetak godina, i to pod uticajem jezika doseljenika iz nekadašnjih jugoslovenskih republika. Ona ističe da ovaj novoformirani idiom predstavlja jednu od upadljivih odlika moderne slovenačke književnosti, a da njegovo transponovanje u druge jezike predstavlja veliki izazov za prevodioce. Na primeru romana slovenačkog pisca Gorana Vojnovića – *Južnjaci marš!* (Čefurji, raus!) razmatraju se stilske odlike govora emigranata iz bivših jugoslovenskih republika: uticaj jezika okoline (slovenačkog) na njihov prvi jezik, kao i uticaj idiolektu ovih emigranata na jezik okoline (nove pozajmljenice u razgovornom slovenačkom jeziku). Rezultati analize koju je autorka sprovedla, između ostalog, pokazuju i na koji način i u kojim segmentima ova dva južnoslovenska jezika utiču jedan na drugi u najnovijem periodu, kao i na koji se način formira savremena urbana leksika u većim slovenačkim mestima. U zaključku se naglašava da novostvorenim idiomom, koji po mišljenju autorka predstavlja samu srž etničkog identiteta primetne grupe ljudi u tuđem okruženju, imigranti u Sloveniji čuvaju karakteristike koje ih razlikuju od ostatka stanovništva. Autorka smatra da oni održavanjem tog idioma izražavaju i određenu solidarnost u cilju zaštite svog maternjeg jezika i kulture postojbine iz koje su došli. Na kraju, autorka optimistički zaključuje kako, uprkos savremenom izumiranju jezika, čiji smo – nažalost – svedoci, ne bi trebalo zaboraviti da se ipak neki jezici i rađaju.

Strsoglavac, Đurđa. 2010. „Še sreća, da je slovenščina (južno)slovenski jezik“. U 46. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi* :

zbornik predavanj, ur. Vera Smole, 83–94. Ljubljana : Filozofska fakulteta.

Članak predstavlja komparativni prikaz tri prevoda savremenog slovenačkog romana *Čefurji raus!*, pisca Gorana Vojnovića, na srpski, bosanski i hrvatski jezik. Na samom početku autorka ističe da je ovo delo originalno napisano na govoru, odnosno sociolektu ljubljanskog naselja Fužine, žargonski nazvanog *čefurščina*, za koji je posebno značajno to što predstavlja svojevrsnu mešavinu različitih jezičkih ravni južnoslovenskih jezika. Kao svoju motivaciju ona navodi zanimanje za način prevoda ovakvog dela u jezičkim sredinama država čiji iseljenici naseljavaju ovo naselje i koji su direktni kreatori pomenutog sociolekta. Opisujući strukturu govora, autorka se poziva na objašnjenje autora Zorka, po kome ovaj idiom ima dve strane – jednu koja teži slovenačkoj sintaksi, koju strani izrazi retorički stilizuju i u nju unose sintaksu sopstvenog jezika, i drugu u kojoj preovlađuju neslovenačka sintaksa i vokabular. Interesantno je da idiom ima dva naziva: prvi, *čefurščina* nastaje po označitelju *čefur*, koji se samo u Sloveniji, i to u negativnoj konotaciji, koristi za doseljenike i njihove potomke iz država bivše Jugoslavije, i smatra se da je reč prvobitno preuzeta iz srpskog ili hrvatskog (od reči *čift* ili *čivut*, što je pogrđan naziv za Jevreja). Drugi naziv je *fužinščina*, dobijen po naselju Fužine, a koristi se i za govore drugih slovenačkih sredina u kojima živi veliki broj južnih doseljenika. Dodatna vrednost samog rada je u tome što autorka kroz njega afirmiše očuvanje nacionalnih jezika bivše Jugoslavije i pokazuje kakvu modifikaciju može jezik doživeti u srodnoj sociolingvističkoj sredini – kao rezultat društveno-političkih okolnosti sa kojima se susreću doseljenici u Sloveniju, kao i njihove nacionalne težnje ka očuvanju sopstvenog jezika u „stranoj“ zemlji.

6. Zaključak

S osvrtnom na jezičku politiku bivše Jugoslavije u drugoj polovini prošlog veka, kojom se potvrđuje „ustavna i pravna ravnopravnost velikog broja jezika naroda i narodnosti“ (Bugarski 2004, 188; cit. u: Filipović 2009, 65), svedoci smo postojanja distinkcije između formalne i funkcionalne ravnopravnosti jezika bivše Jugoslavije. Takođe, iz anotiranih se bibliografija može zaključiti da postoji uzročno-posledična veza između socijalno-političkih prilika i statusa jezika, političkog konflikta i jezičkog planiranja, društveno-političkih programa i obrazovnih politika, kao i povezanost između osećaja nacionalnog i jezičkog identiteta, a može se potvrditi i uloga poli-

tičkih ideologija u oblikovanju jezičkih ideologija – najpre nacije, zatim zajednice, a na kraju i pojedinca. Evidentno je da su na našim prostorima u svemu tome ključnu ulogu imali lingvisti, sociolingvisti i drugi stručnjaci društvenog usmerenja, koji su posredno i neposredno uticali na definisanje simboličke vrednosti jezika i na formiranje stavova javnosti prema jeziku.

Literatura

- Dukanović, Maja. 2007. „Ko, gde, kada, kako i zašto treba da uči slovenački“. U *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti. Zbornik radova*, ur. Julijana Vučo, 385–390. Beograd : Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine.
- Dukanović, Maja. 2011. „Domestic or foreign? (the Slovenian language in light of the Bologna Reform Process at the University of Belgrade)“. U *Challenges for Foreign Philologies. Part 1: The Bologna Process and New Curricula*, ur. A. Bedkowska-Kopczyk, Lj. Šarić, L. Pavera, 109–113. Bielsko-Biala : Akademia Techniczna Humanistyczna w Bielsku-Białej
- Dukanović, Maja. 2014. Jezici u kontaktu: stvaranje novog idioma. *Srpski jezik*: 561–567
- Filipović, Jelena. 2009. *Moć reči: ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd : Zadužbina Andrejević.
- Filipović, Jelena. 2011. „Srpski kao jezik obrazovanja u obrazovanju nacionalnih manjina u Srbiji“. U *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, ur. Vesna Krajišnik, 351–364. Beograd : Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik.
- Petrović, Jelena. 2009. Jezička politika i ideologija jugoslovenstva u (među) ratnom periodu. *Monitor ISH–Revija za humanistične in društvene znanosti*, god.11 : 35–54. Dostupno na: <http://www.dlib.si/results/?pageSize=25&fyear=2009&query=%27rele%253dMonitor%2bISH%27>. (pristupljeno: 20. avgusta 2016).
- Petrović, Tanja. 2006. Med lokalnim in nacionalnim: Srbi v Beli Krajini in njihova jezikovna identiteta. *Jezik in slovstvo* 51(3/4) : 37–55.
- Petrović, Tanja. 2008. *Ni tamo, ni vamo. Srbi u Beloj Krajini i njihova jezička ideologija u procesu zamene jezika*. Beograd : Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti.
- Požgaj Hadži, Vesna, Tatjana Balažić Bulc, Vojko Gorjanc (ur.) 2009. *Med politiko in stvarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Zbirka Kulturna Sožitja. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

- Požgaj Hadži, Vesna i Tatjana Balažic Bulc. 2013. „Jezik in moč v spremenjenih družbeno-političnih okoliščinah“. U *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, Simpozij Obdobja 32, ur. Andreja Žele, 335–341. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Raduški, Nada. 2011. Srbi kao nova nacionalna manjina u postjugoslovenskim državama. *Sociologija* 53 : 417-432.
- Strsoglavec, Đurđa. 2010. „Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik“. U *46. seminar slovenskega jezika, literature in kulture : Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Vera Smole, 83–94. Ljubljana : Filozofska fakulteta.
- Tollefson, James W. 2002. The language debates: Preparing for the war in Yugoslavia, 1980–1991. *International Journal of the Sociology of Language* 154: 65–82.
- Vučo, Julijana. 2014. *Manjinski jezici u obrazovnom sistemu Srbije*. Dostupno na: <http://www.scribd.com/doc/196515251/J-Vu%C4%8Do-Manjinski-jezici-u-obrazovnom-sistemu-Srbije> (pristupljeno: 27. avgusta 2016).